

Харіна О. І.,
старший викладач,
Бердянський державний
педагогічний університет

ПОВНОГОЛОСО ЗВУЧАТИ В ШКОЛІ ПОЛУМ'ЯНОМУ СЛОВУ А. С. МАЛИШКА

*А я обрав нелегке ремесло
Шукати слово скарбом таємничим...
А. Малишко*

“Молодий, невгамовний і щирий, як Данко, пісняр”, – так назвав незабутнього Андрія Самійловича Малишка Дмитро Луценко. Легендарний герой розірвав груди й віддав палаюче серце людям, а славний Сурмач вимріяв щасливу долю Україні й українцям, залишив великий і щедрий дар рідному народові – прекрасний світ своєї поезії.

Переконані, творча спадщина справді народного митця має повноголосо звучати в сучасній школі як на уроках української літератури, так і в позакласній роботі. Згідно зі змістом чинних програм з української літератури творчість А. С. Малишка вивчається в загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин, зокрема в п'ятому класі одну годину відведено на вивчення вірша “Вчителька”, у восьмому – дві години (поема “Прометей”), у сьомому класі україномовних шкіл – три години (“Пісня про рушник”, “стежина”, “Вогник”, “В завійну ніч незвіданих доріг”), програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів передбачає вивчення циклу “Україно моя” на оглядовому уроці “Українська література 1940–1950-х років”. Проблем з методикою вивчення зазначених творів у вчителів-практиків не виникає, оскільки в посібнику В. Неділька “Вивчення творчості Андрія Малишка” [4] узагальнено досвід викладання творчості поета в школі, подано різноплановий літературознавчий матеріал, запропоновано ефективні методи, форми й прийоми аналізу художніх творів. У фахових виданнях учительському загалу запропоновано численні методичні розробки уроків та позакласних заходів, зокрема “Роль учителя в навчанні та вихованні підростаючого покоління. За поезією Андрія Малишка “Вчителька””, “Морально-етичне виховання учнів на традиціях українського народу під час вивчення пісенної творчості українських поетів (А. Малишко “Пісня про рушник”, Д. Павличко “Два кольори”)”, “Вивчення вірша Андрія Малишка “Гомін, гомін по діброві””, “Пісенна творчість Андрія Малишка”, “Літературна вітальня “Жайворонкова пісня””. З нашої точки зору, полум'яне поетичне слово митця за умови мудрого керівництва вчителя-словесника сприяє формуванню духовного світу школярів, їх життєвих принципів та ідеалів, розуміння ними мети, сенсу та цінності життя, “національного світогляду загалом, а відтак і нової дійсності, нового укладу національного буття” [1, 51].

Зважаючи на те, що “визначальними складниками національної методики вивчення української літератури є національний світогляд, основу якого становлять

українське національне буття та українська національна ідея, національна психологія, національне виховання, українське народознавство” [1, 51], вважаємо доцільним поживлення роботи з популяризації творчості А. С. Малишка в україномовних школах (чинними програмами передбачено всього три години в сьомому класі на вивчення доробку письменника). **Мета** статті – розглянути ймовірні варіанти проведення уроків позакласного читання за творчістю А. С. Малишка, за біографічними творами (як прозовими, так і поетичними) про нього, використання поезії великого Сурмача при вивченні життєвого та творчого шляху М. Рильського, Остапа Вишні, О. Довженка, поетів-неокласиків, поетів-шістдесятників, на спецкурсах та факультативних заняттях у профільних класах.

У нагоді стане посібник Ольги Куцевол “Життя і творчість письменника в дзеркалі "поетичної критики"” [3] – унікальна знахідка для вчителя української літератури, оскільки матеріал, уміщений у ньому, доречний під час вивчення різних видів програмового матеріалу, зокрема оглядових і монографічних тем, а також у процесі розгляду теоретико-літературних понять та в позакласній роботі. Наприклад, розповідаючи про життя й популярність Малишкова “Рушничка”, доцільно скористатися віршами про сприйняття цієї пісні не тільки українцями, а й представниками інших народів. Пізнавальний інтерес до твору, що став одним із найпроникливіших гімнів Матері, підвищиться, коли учні дізнаються, як відгукнулися на його появу М. Рильський (“Андрієві Малишку”) [3, 200–201] і Д. Павличко (“Андрію Малишкові”) [3, 203]. Уразить і комічна історія про переплутані слова пісні, повідана Д. Білоусом (“Невмирущий рушничок”) [3, 205]. Гармонійним фіналом уроку / позакласного заходу стане вірш О. Ющенка “Думки перед відкриттям пам’ятника Малишку в Обухові” [3, 206], який увиразнює стосунки матері й сина, розповідає про роль Ївги Остапівни в житті великого поета, про його тепле синівське ставлення до найріднішої людини, додає нових неповторних барв до всесвітньовідомої “Пісні про рушник”.

У старшій школі доречно провести урок позакласного читання (можливий і варіант проведення позакласного заходу) за поезією Андрія Самійловича Малишка, що він присвятив своїм великим учителям та сучасникам. Креативний словесник, урахувавши знання своїх вихованців з біографії та творчості письменників, які вивчалися в школі, запропонує для аналізу поетичні твори Малишка, які дадуть імпульс думкам, почуттям, переживанням учнів, повернуть їх на щирі розмову про таємниці художнього слова, допоможуть порівняти власні враження із судженнями відомого автора, тонкого поціновувача рідного слова й чутливого, уважного читача та літературного критика. Розпочати такий урок варто віршем, який присвячується новій українській літературі “Мені здається часто, без оман...” [3, 50], щоб отримати повне уявлення про розвиток вітчизняної літератури певного періоду, осмислити взаємозв’язки майстрів слова, підкреслити продовження традицій, указати на новаторство. Далі звучатимуть і обговорюватимуться поезії “На Чернечій горі” [3, 74] (доречно продемонструвати пам’ятник Кобзареві в Каневі, цей духовно-ментальний центр України, нехай старшокласники порівнюють свої враження з враженнями поета); “Федьковичу” [3, 91] (можна звернутися до портрета Буковинського соловейка, провести

роботу з ним, розглянути пам'ятники поету); “Франкові” [3, 106], “Кузня в Нагуєвичих” [3, 106]; “Коцюбинському”, “Поет” [3, 117] (прокоментувати алюзії й ремінісценції в поезіях); “Лесі Українці” [3, 123]; “Павлові Тичині” [3, 141]; “Максиму Рильському”, “Із циклу “Пісня Максима Рильського””, “Вогник” [3, 152–153]; “Григорію Косинці” [3, 176]; “Кулішу Миколі Гур'євичу” [3, 176]; “Рядок про Довженка”, “Отак тебе пам'ятаю”, “Портрет”, “Пробачення” [3, 183] (провести роботу з портретом О. Довженка, пояснити роль символів у поезії, дослідити особливості віршування); “Володимирі Сосюрі” [3, 195]; “Із циклу “Пісня Остапа Вишні””, “Остапу Вишні”, “Ні, не забудеться Остапова сила” [3, 207–208]; “Дмитро Павличко” [3, 224]. Цікавим і пізнавальним, на наш погляд, має бути й урок позакласного читання / літературний вечір у старшій школі за поетичними творами, присвяченими Андрієві Малишку побратимами по перу. Загальну характеристику творчості митця поживає поезія Д. Луценка “А. Малишку. Ще лежала зима...” [3, 206] – розповідь про мистецьку лабораторію, особливості творчого процесу; при аналізі збірки “Дорога під яворами” доцільно прочитати вірш М. Рильського “Андрієві Малишку” [3, 200], звернути увагу школярів на теплоту творчих і людських стосунків двох поетів; уявити образ Малишка-фронтовика допоможе Василь Діденко в поезії “Сурмач” [3, 202], а “косаря-працелюба” – Василь Симоненко (“Косар”) [3, 203]. Гарячий, невгамовний, трепетний характер письменника (згадаймо, як зрікся прямо “перед народом” однієї зі своїх збірок, у якій переважали культівські мотиви, розірвавши її навпіл на трибуні в Спільці письменників УРСР) підкреслює Дмитро Павличко (“Андрій Малишко”) [3, 203], альтруїзм і вітаїзм – Євген Долман (“Горіння”) [3, 205], відчуттям гіркоти втрати митця пройнята поезія Івана Драча “Як ховали два Майбороди Малишка” [3, 204], гордістю за батька-“гострослова” – Валентини Малишко “Любив мій батько явори” [3, 207]. Багато цікавих фрагментів і документальних спогадів, які необхідно використати на заняттях такого типу, містить біографічна повість А. І. Костенко “Андрій Малишко”, зокрема в навчальній ситуації, де проводитиметься робота з портретом, доцільно зачитати слова Леоніда Коваленка [2, 241–242] , строфу з поезії Любові Забашти [2, 241]:

Ти – злиток сонця,
Ти – вогонь і грім,
Ти – тихий дощик, що напоїть душу,
Ти – зрілий муж, якому все під силу,
І ти – дитя, хлоп'я мале і ніжне,
Ти – шлях в степу, легкий і білосніжний,
І ти – важкий, буремний океан.

Старшокласники мають прокоментувати цитату спостережливого дослідника Малишкової творчості, самобутній характер поета, порівняти з почуттями, які висловлює дружина, дослідити художні засоби, використані для відтворення образу письменника у вірші.

У середніх класах напередодні свята Перемоги можна провести урок позакласного читання за поемою “Прометей”, розробивши систему випереджувальних завдань для школярів, скориставшись методичними порадами В. Неділька та документальними матеріалами з біографічної повісті.

При вивченні монографічних тем, присвячених творчому доробку М. Рильського, Остапа Вишні, О. Довженка, висока емоційність текстів А. Малишка дозволить уникнути сухого академізму, відчутти сконцентрованість думок поета, що відображають риси вдачі, характеру, а також кредо, захоплення його сучасників. Малишкові твори історико-біографічного та художньо-філософського характеру можуть слугувати й матеріалом для добору епіграфа, формулювання теми уроку в її образному еквіваленті.

Знайомлячи одинадцятикласників із творчістю поетів-шістдесятників, варто розглянути вірш “Покоління” [3, 211], зазначити, посилаючись на спогади Д. Наєнка, що А. Малишко не одразу сприйняв новаторство нового покоління, але пізніше став їхнім палким прихильником і оборонцем, на цій хвилі й сам переродився як лірик.

На факультативах чи заняттях спецкурсів, де вивчається сонет і його творці, не обійтися без хоча б стислого історико-літературного коментаря про полеміку наколо цього жанру, яка розгорнулася у 20–50-і рр. ХХ ст., без декламування й аналізу віршів М. Рильського “Як легко й просто це, мій дорогий Андрію...” [3, 201–202] та Д. Білоуса “Сонет Малишкової дороги” [3, 202]. Такий вид роботи на уроці літератури допоможе учням наочніше зрозуміти, чому в період пошуків нових шляхів і форм розвитку українського мистецтва чимало митців, у тому числі й А. С. Малишко, скептично ставилися до цього класичного жанру, недооцінюючи його. Урешті, сила таланту, літературний авторитет, вагомі аргументи Максима Тадейовича переконали молодшого колегу: А. Малишко відмовився від ігнорування такої форми віршів, пізніше написав три великі цикли сонетів.

Переконані, що потужна сила слова А. Малишка на уроках та в позакласній роботі, використання творів “поетичної критики” сприятиме емоційному, оригінальному, глибокому діалогу юних читачів з автором та художнім твором.

Література

1. Веретій О. Методика вивчення української літератури на сучасному етапі : основні ознаки і поняття / О. Веретій // Дивослово. – 2012. – С. 51–57.
2. Костенко А. І. Андрій Малишко : [біографічна повість] / А. І. Костенко. – К. : Молодь, 1981. – 312 с.
3. Куцевол О. М. Життя і творчість письменника в дзеркалі “поетичної критики” : [навч. посібник] / О. М. Куцевол. – Вінниця : 2010. – 280 с.
4. Неділько В. Я. Вивчення творчості Андрія Малишка / В. Я. Неділько. – К. : Радянська школа, 1977. – 160 с.

Анотація

У статті запропоновано форми поживлення роботи з популяризації творчості А. С. Малишка в сучасній школі.

Ключові слова: уроки позакласного читання, “поетична критика”, твори історико-біографічного та художньо-філософського характеру.

Аннотация

В статье предложено формы оживления работы по популяризации творчества А. С. Малишка в современной школе.

Ключевые слова: уроки внеклассного чтения, “поэтическая критика”, произведения историко-биографического и художественно-философского характера.

Summary

The article suggested forms to promote the revitalization of the A. S. Malishko's work in the modern school.

Keywords: homereading lessons, "poetic criticism", historical-biographical and artistic-philosophical works.